

TARGAD SÕDIVAD
SÕNADEGA,
RUMALAD
RUSIKATEGA.

EESTI VANASÕNA

ISEOLEMINE

Kuidas enda ja teiste vastu aus olla?

Tere, Loore jälle siin.

Mul ema rääkis kogu aeg, kuidas peale sõda oli vaesus nii suur ja elamispindu vähe, mehed surnud või tapetud – no elasid naised sageli kahekesi koos. Keegi ei vaadanud imelikult.

Üldsegi hoiti ikka väga kokku. Iga pere oli midagi või kedagi kaotanud, ei saanud ju kellelegi veel rohkem haiget teha. No ja see õudne asi, et oma mõtteid võisid rääkida ainult pereringis ja siis ka nii, et aknad olid kinni. Isegi jõule ei tohtinud pidada! Mingit sõnavabadust ei olnud, inimesi pandi vangi selle eest, kui nad polnud kommunistiusku või kui nad rääkisid vabast Eestist. Hotellis ei saanud tuba võtta, kui abielus polnud. Õudne aeg.

Mul tuli ema jutt meelde nüüd, kui oma kursuseõe Malliga viimati kokku sain. Mall abiellus meie kursuselt kõige esimesena. Kakskümmend kaks – viimne taks, nagu ta ise ütles. Mall ja Raimo olid tore paar. Raimo oli elektrik ja tõesti hea südamega mees. Mall sünnitas kolm last ja nii need aastad läksid pereelu elades ja lapsi kasvatades. Eks neil vahel nagistamist ja erimeelsusi ikka oli, aga üldiselt musterpererkond. Arvan, et lastel oli ka niisuguste vanematega rõõm elada. Me jäime sõbrannadeks aastakümneteks, kuigi vahel kuude viisi ei suhelnud.

Ja nüüd helistas Mall ja ütles, et oleks vaja kokku saada, sest tal on midagi väga hullu üles tunnistada. Mõtlesin kõigepealt, et Mall on kogemata tapnud kellegi, näiteks autoga otsa sõitnud, või siis on ta teada saanud hirmsast haigusest. Mõistagi nõustusin kohe kohtuma, et sõbrannale toeks olla. Mall ütles, et ta läks mehest lahku ja leidis uue elukaaslase. Ah seda pidaski siis hulluks ülestunnistuseks, mõtlesin. Inimesed ikka lähevad lahku ja ülearu traagilist pole selles midagi, eriti kui lapsed on juba suured ja mõistavad vanemate sammu.

Mall ütles: „Mu uus elukaaslane on naine.”

„Häääästi,” venitasin mina. Ja küsisin, kelle jaoks see uudis hull on.

Mall poetas pisara ja kallistas mind. Ja rääkis, et esialgu oli ta arvanud, et hakkab lolliks minema või haigeks jääma, kui tundis, et talle meeldib teine naine. Aga see tunne ei läinud üle ja ta harjus sellega, kuni julges oma tunde välja öelda. Kõigepealt rääkis ta lastega, kuidas lood on. Ta oli üllatunud, et ükski laps ei ehmunud ega süüdistanud ema milleski. Pigem julgustasid olema endaga aus. Mees oli küll alguses šokis olnud, aga Mall ise püüdis talle toeks olla ja lapsed veensid ka, et see pole mingi maailmalõpp. Peamine on ju see, et nad on koos üles kasvatanud kolm toredat last ja peavad ka lahus elades teineteisest lugu, selgitasid lapsed. Mall vaatas mulle sügavalt silma ja ütles, et ta on nüüd nii õnnelik. Mina vastasin, et see ongi ju peamine, et sa õnnelik oled.

Alles pikapeale taipasin küsida, et kas keegi on halvasti ütelnud või midagi sellist. Mall kostis, et ei ole, töökaaslased on olnud toetavad ja laulukooris ütlesid mehed kohe, et nüüd saavad ometi kallistada teda, ilma et keegi midagi kahtlustaks, ahistamist või nii. Ainult vennanaine oli öelnud, et temale niisugune asi muidu ei meeldi üldse, aga ta peab Mallist väga lugu ka pärast lahutust ja et tal on ka hea meel, et Mall on õnnelik. Mall arvas, et nii on väga hästi, sest kõik asjad ei peagi kõikidele meeldima.

Kohtumise lõpetuseks tegime veel sõnamängu nende asjadega, millest kõigest võib praegu vabalt rääkida – teate küll seda mängu, kus järgmine sõna peab algama eelmise lõputähega. Kui Malli vennanaine poleks teda oma auto peale võtnud – nad läksid teatrisse –, siis oleksime ilmselt homse hommikuni jätkanud! ●

Õigus uskuda, arvamust avaldada ja nalja teha vanusest ei sõltu

Eesti Vabariigi põhiseadus tagab, et igaühel on õigus olla tema ise. See tähendab ka vabadust eranditult ise otsustada, mida uskuda, arvata ja mõelda. Samuti võib igaüks oma arvamust avaldada. Vabadus ainult enda äranägemise järgi mõelda ja uskuda on piiramatult. Oma veendumuste väljendamist piiravad vaid teiste inimeste olulised õigused.

Igaüks võib arvata ja uskuda seda, mis talle meeldib

Eesti Vabariigis on igaühel absoluutne õigus südametunnistuse-, usu- ja mõttevabadusele. See tähendab, et nii sinul, sinu naabril, kolleegil kui lapselapsel on õigus arvata ja uskuda seda, mis sulle või talle õige tundub. Igaühel võib olla oma arusaam religioonist, poliitikast ning muudest maailma asjadest.

Kui sinu naabrinaine Maria on tõsiusklik luterlane, võib ta kartmatult jumalasse uskuda. Marial on täielik õigus arvata, et ainuõige on elada piibli õpetuse järgi. Ta võib segamatult uskuda, et on hädavajalik käia igal pühapäeval kirikus.

Sina ei pruugi jagada Maria veendumusi usu ja kiriku osas. Võib-olla oled kogu elu olnud ateist. Võib-olla oled juba ligi 60 aastat uskunud, et jumalat ei ole. Või arvad agnostikuna lihtsalt, et keegi ei tea, kas jumal on olemas. Kuna igaühel on õigus oma veendumustele ja uskumustele, on sul olnud seni täielik õigus nii üht- kui ka teistmoodi arvata.

Demokraatlikus riigis on loomulik, et erinevad maailmavaated on esindatud, lubatud ja soodustatud. Igaühel on õigus oma arvamusele ja selle väljendamisele sõltumata sellest, kas ta peab end konservatiiviks, mõõdukaks või liberaalseks. Nii võid sa kohalikel valimistel hääletada oma töökaaslase või juhi vastu, kui nende poliitilised vaated sulle ei meeldi. Veelgi enam, sa võid nende vastu ka kandideerida ja nendega poliitilistel teemadel nii saunas, sotsiaalmeedias kui ajalehes vabalt vaielda. Sinu ülemus ega tööandja ei tohi sind kuidagi selle tõttu halvemini kohelda ja ka sina pead oma tööd tavapärase hoolega tegema selle tööandja juures, kelle poliitilised vaated sinu omadega ei kattu. Samamoodi on alati inimesi, kes on maailmavaate- või usuküsimustes ükskõiksed. Mõtte- ja usuvabadusega kaitstakse ka igaüht, kes soovib jääda kõrvale ehk hoiduda mingit seisukohta kujundamast ja võtmast. Igaüks võib oma veendumustest ka ise vabatahtlikult loobuda või neid muuta. Kui ärkad ühel hommikul veendumusega, et vaktsineerimine on siiski inimeste eluea pikendamise taga, võid oma võimalikust varasemast uskumusest ükskõik mis vanuses kohe loobuda.

Põhiseadus kaitseb ühte moodi ja võrdset nii

- vanade kui noorte;
- naiste kui meeste;
- eestlaste, venelaste, ukrainlaste, süurlaste kui ka iga teise rahvuse esindaja;
- erinevast rassist, erineva nahavärvi ja päritoluga;
- hetero- kui homoseksuaalsete;
- konservatiivsete kui liberaalsete maailmavaadetega;
- mis tahes varalise ja sotsiaalse seisundiga;
- mis tahes usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumustega inimese veendumusi ja arvamusi.

Näide

63-aastase mehe ja pikaajalise konservatiivina võid olla veendunud, et vallavolikogu esimehe Tõnu tegevus on vale ja häbiväärne. Isegi juhul, kui Tõnu on tööl su juht. Sinu naabrinaine Maria hakkas 72-aastasena hoopis uskuma, et alasti kehas pole midagi häbeneda ning käib nüüd nudistide rannas päevitamas. Sinu 27-aastasel lapselapsel Mihklil on aga absoluutne õigus jääda ükskõikseks nii poliitikaküsimustes kui õige päevitamisviisi osas. Vabadus mõelda maailma asjadest nii, nagu ise soovid, ja uskuda seda, mida usud, on kõigil võrdset. Kõigil on õigus võtta avalikult sõna ja oma arvamust avaldada. Mitte kedagi ei tohi tema veendumuse ja arvamuse pärast teistest halvemini kohelda. ●

Vabadus enda
äranägemise järgi mõelda
ja uskuda on piiramatu.
Oma veendumuste väljenda-
mist piiravad vaid teiste
inimeste olulised õigused.

Kas on midagi, mida on vale arvata või millesse ei või uskuda?

Eestis riiklikku usku ega riigikirikut ei ole. Samamoodi ei ole Eestis kohustuslikku maailmavaadet ega õiget arvamust. Tänu usu- ja veendumusvabadusele saab igaühel olla oma arvamused. Seda lisaks religioonile kõigis tavaelu, poliitika, kogukonna ja muudes küsimustes. Vabadus uskuda ja arvata nii, nagu sulle õige tundub, ei sõltu sellest, milline on enamuse arvamused samas küsimuses või kui traditsiooniline või pika ajalooga konkreetne ühiskonnaküsimus on. Eesti riik õiget arvamust kellelegi ette ei näe.

Nii on Eestis usu- ja veendumusvabadusega kaitstud kõik vanad religioonid, millest tuntumad on näiteks ristiusk ehk kristlus, judaism, hinduism, taoism ja islam. Kuid usu- ja veendumusvabadus kaitseb ka kõiki uusi religioone, maailmavaateid ja nende esindajaid, nagu Jehoova tunnistajaid, mormoone, veganismi (ehk loomseid toite ja tooteid vältivaid inimesi), alternatiivsesse meditsiini uskujaid, abordile vastuseisjaid, sõjategevuse põhimõttelisi vastaseid ning ka uskumust, et abielu saab olla üksnes mehe ja naise kooselu.

See mitmekesine uskumuste ja maailmavaadete kompott näitab, et Eesti on kasvanud täiskasvanud ja terveks riigiks. Siin ei pea keegi kartma, et valitsus või riigikogu kirjutab meile ette selle „õige“ maailmavaate. Eesti riigi kohustus on olla erapooletu ja neutraalne kõikvõimalike religioonide, uskumuste ja veendumuste suhtes ning tagada kõigile Eestis olijatele ühesugune ja võrdne kohtlemine.

On täiesti tavaline ja traditsiooniline, et ühes pere- või kogukonnas elavad koos väga erinevate maailmavaadetega inimesed. Iga järgmine põlvkond kasvab üles teistmoodi ühiskonnas kui nende vanemad ning paratamatult ei näe lapsed, vanemad ja vanavanemad nende ümber olevat maailma samasugusena. See aga ei tähenda, et ühe või teise arvamused oleks õigem või vääram või et mõnel neist ei oleks õigust oma arvamusele.

Näide Õhtul televiisorit vaadates teeb 16-aastane Marta koos oma sõbrannaga nalja televiisoris esinenud reporteri riietuse üle, mille peale purskavad tüdrukud naerma. Vanaisa Leole tundub tüdrukute otsekohene kriitika reporteri riietuse kohta ebaviisakas ja kohatu. Vanaisa ei mõistnud nalja sisu ja Marta väljendit: „Sellest saaks naljaka meemi“. (Meem on internetis vabalt jagatav humoorikas pilt või video või nagu naljapilt või karikatuur ajalehes.)

Kui aga Leo räägib tüdrukutele anekdoodi tšuktšist, Tšapajevist ja Petjast, mille üle nad koos sõbra Madisega eelmisel nädalal pikalt naersid, vangutavad tüdrukud pead ja küsivad vanaisalt, et kuidas saab see üldse naljakas olla.

Kummagi nali oli omas seltskonnas väga naljakas, kuid teineteisele tundusid need kohatud. Õigus nalja teha on ka siis, kui teised sellest aru ei saa, kuid alati tasub nalja sisu seletada ka neile, kes seda algul ei mõistnud. Igaühel on õigus öelda, et talle need naljad ei sobi ja tööil ning koolis peab pärast sellist märguannet lõpetama, et mitte teist inimest kiusata ega ahistada. ●

Kas kõigile võib kõike öelda?

Üks asi on oma veendumustele kindlaks jääda. Teine asi on neid veendumusi jagada ning avalikult väljendada. Enda väljendamine võib tähendada väga paljusid erinevaid tegevusi, mida kõiki üles lugeda ei ole võimalik.

Eneseväljendus võib seisneda:

- väljaütlemises;
- üleskirjutamises ja avaldamises;
- pildina või filmina kujutamises;
- teatud viisil riietumises, sh sümbolite või aksessuaaride kandmises;
- usutalitustel või maailmavaatelistel koosolekutel osalemises või osalemata jätmises;
- teatud eluviisi järgimises (karsklus, taimetoitlus, veganlus, nudism, paastumine jt);
- mis tahes muul moel käitudes oma veendumuste väljendamiseks.

Sõna- ja väljendusvabadus on igäühel

Keegi ei saa keelata sul vabal ajal teatud viisil riietumast või mõnda eluviisi järgimast. Igäühel on õigus oma pere, sõprade ja tuttavate seltsis suhelda talle sobival moel ning teda köitvatel teemadel. Ka tänaval, kultuurimajas, raamatukogus või poes on igäühel õigus kanda talle meelepäraseid riideid ja aksessuaare. Nii võib Eesti patrioot iga päev riietuda sini-must-valgesse, luterlasest Marial rippuda kaelas hõberist, moslem kanda pearätti *hijab*'i ning mõne erakonna liige kindlat värvi särki või rinnamärki.

„Ma ei nõustu sinu arvamusega, kuid võitlen surmani, et sul oleks õigus oma arvamus välja öelda.“

See tänapäeva väljendusvabaduse alustalaks olev tsitaat omistatakse 17. sajandil tegutsenud prantsuse filosoofile Voltaire'le

Ühe mehe õigus rusikatega vehkida lõpeb seal, kus algab teise mehe nina

Vaatamata igäühe õigusele uskuda ja olla veendunud ükskõik milles, tuleb oma maailmavaate väljendamisel arvestada ka teiste isikute õiguste ja veendumustega. Eestis on keelatud tekitada teisele füüsilist valu ja ebamugavust ning see on karistatav. Sama põhimõtte kehtib ka sõnade puhul. Ega ilmaasjata öelda, et sõna võib tappa. Igäühel tuleb oma veendumuste väljendamisel jälgida, et tema öeldu teist ei halvustaks ega alandaks. Eneseväljendamine sõnade või tegudega ei tohi kahjustada avalikku korda, tervist ega teiste õigusi ja vabadusi.

See, kas keegi usub või ei usu, et Maa on lapik, või arvab, et igal puul on hing, ei kahjusta kellegi teise õigusi ega avalikku korda, kui ta seeläbi teist tahtlikult ei solva. Ka see, kui naabrinaine loeb aias pühakirja, töökaaslane kannab lillat vesti, pearätti või kaela-keed või ei söö liha, ei riku kellegi õigusi.

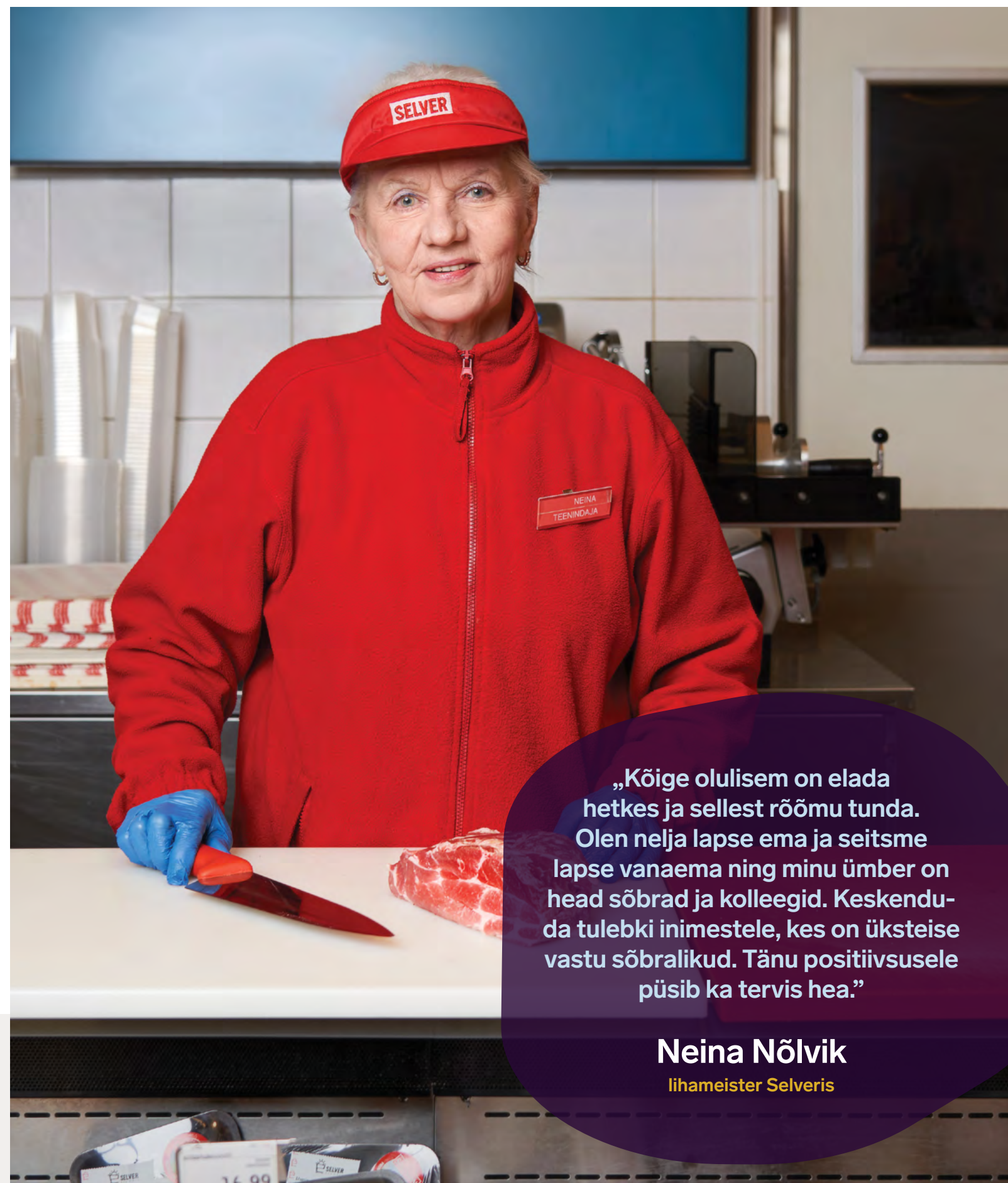
Igäüks peab tunnetama piiri, et vabadusest arvata ei saaks vihakuritegu.

„Kõige olulisem on elada hetkes ja sellest rõõmu tunda. Olen nelja lapse ema ja seitsme lapse vanaema ning minu ümber on head sõbrad ja kolleegid. Keskenduda tulebki inimestele, kes on üksteise vastu sõbralikud. Tänu positiivsusele püsib ka tervis hea.“

Neina Nõlvik

lihameister Selveris

Foto: Kristian Kruuser

Häiriv ja halvustav arvamuse väljendamine on näiteks:

- kellegi solvamine tema maailmavaate või uskumuse tõttu;
- teise isiku tegevuse või välimuse põhjendamatu halvustamine eriti asjade pärast, mis inimese enda tahtest ei sõltu (näiteks vanus, meheks või naiseks olemine, puue, nahavärv);
- soovitus inimesele, kes sulle ei meeldi, Eestist minema kolida;
- inimese väljaheitmine huviringist või seltskonnast tema maailmavaate või uskumuse tõttu;
- rahumeelselt oma arvamust avaldava inimese isiklik ründamine või tema perekonna või päritolu halvustamine.

Kas võin tööl iseenda veendumustest rääkida?

Igaüks võib oma arvamusi ja veendumusi jagada täpselt siis, kui ise soovib, ja nii, nagu talle meeldib. Seega võid oma töökohas või pensionäride klubis oma mõtteid ja tõekspidamisi peaaegu piiramatult väljendada.

Kohaliku teatrimaja riiehoius töötav Enn, kes on Euroopa Liidu vastane, võib kritiseerida „Brüsseli reegleid“ ja kirjutada sellest kohalikku lehte arvamuse artikli. Arvamuse avaldamine ei mõjuta Ennu võimalust teatrimajas töötada ega pane Ennu halvemasse olukorda võrreldes nendega, kelle arvates Euroopa Liitu kuulumisest on Eesti võitnud.

Keegi ei või midagi ette heita luterlasest õpetajale Mariale, kes oma õpilastele usuõpetuse tunnis teiste teemade seas ka luterlust tutvustab. Samuti võib ühte erakonda kuuluv õpetaja Vahur näiteks ühiskonnaõpetuses Eesti poliitilist elu käsitledes rääkida nii neist erakondadest, millesse ta ei kuulu, kui ka sellest erakonnast, millega seotud on. Maria ja Vahuri sellist õigust kaitseb usu- ja veendumusvabadus ja see, et nad järgivad riiklikku õppekava.

Igas teemas ja küsimuses on erinevaid vaateid. Seetõttu nõuab laste õigus haridusele, et Maria ja Vahur õpetajana oma arvamusi tutvustades rõhutaksid, et tegemist on õpetajate isikliku arvamusega, mis ei tähenda, et teistsugused arvamused ei võiks olla õiged. Maria ja Vahur saavad oma veendumusi esitada tasakaalustatult. Usuõpetuse tunnis luterlusest rääkides saab õpetaja Maria tasakaalu säilitada, tutvustades võrdses

mahus ka teisi religioone. Samuti saab õpetaja Vahur lisaks oma erakonnale ühiskonnaõpetuse tunnis pühendada sama põhjalikku tähelepanu kui teistele erakondadele.

Teatud juhtudel võib tööandja töötajate väljendusvabadust piirata, näiteks keelata religioosete sümbolite kandmise tööajal. Konkreetsetel piirangul peab sellisel juhul olema aga mõistlik põhjendus. Näiteks on haiglatel õigus keelata õdedel ja arstidel ristiga kaelakee kandmine hügieeninõuete täitmiseks ning keskaegse stiiliga kohviku pidaja võib kohustada oma ettekandjaid kandma kindlat keskaegse stiiliga riietust (töövormi).

Samuti on tööandjal õigus nõuda töötajalt lojaalsuskohustust ning lojaalsuskonflikti tõttu ka töösuhte lõpetada. Näiteks kui sa töötad lihakarnis, aga samal ajal tuliselt propageerid veganlust, võib see tööandjat kahjustada ja sel juhul on tal õigus nõuda lojaalsuskohustust. Või kui geograafiaõpetaja, kes ise usub lapiku Maa teooriat, püüab selle õigsuses veenda ka oma õpilasi, on tööandjal õigus õpetajaga töösuhte lõpetada.

Kas nalja enam ei võigi teha?

Öeldakse, et nali hoiab noorena. Naljategemine on tähtis osa inimese elust ning üks moodus ennast väljendada. Põhiseadus kaitseb igaühe õigust nalja teha ja ka naljaga teisi šokeerida. Hea nalja õnnestumine sõltub selle kuulajatest. Seetõttu on naljamehe edu saladus hästi valitud publik. Esmatähtis on silmas pidada, kellele ja milliseid nalju teha.

Sobivas keskkonnas ja kontekstis naljatlemist ei peeta diskrimineerimiseks või solvamiseks. Sõprade seltsis, kus üksteist hästi tuntakse, on enamasti kõigile selge, et tegu on naljaga. Kõige paremini mõistavad nalja need ea- ja sookaaslased, kellel on sarnased vaated. Ka enda üle naljategemine on tervendav ning turvaline, kuna keegi ei saa solvuda. See turvalisus aga ei tähenda, et maailma asjade või teiste üle ei tohiks nalja teha. Veendu, et sinu publik mõistab nalja ning kui siiski ei mõista, siis selgita, et tegid nalja.

Tööl tasub naljadega olla ettevaatlikum, et keegi ei tunneks, et naljategemisel on teda soo, rahvuse või muu tunnuse tõttu solvatud, halvustatud või ähvardatud. Töökollektiivis aitab heal naljal õnnestuda see, kui enne naljatamist veenduda, et kõik tunnevad üksteist piisavalt hästi ja nali ei solva kedagi. Õpi oma kolleegide tundma ning tutvusta neile ennast. Kui töökaaslased üksteist piisavalt hästi ei tunne ja kolleeg teeb nalja näiteks mõne töötaja rahvuse põhjal, ei pruugi kõik huumorist aru saada. Mõistetavalt võib mõni kolleeg võtta sellist nalja hoopis alanduse ja solvanguna. Kui kolleeg on öelnud, et talle sinu naljad ei meeldi, siis lõpeta nende tegemine, et teist inimest mitte solvata ega ahistada.

Kuidas jagada arvamusi ja veendumusi nii, et kõigil on hea?

- Avalda arvamust lugupidavalt, viisakalt ja oma seisukohta põhjendades.
- Ütle, et tegemist on sinu (või kellegi teise) arvamuse, mitte ainuvõimaliku õige seisukohaga.
- Ära suhtu teisiti mõtlejasse üleolevalt või ründavalt.
- Püüa mõista erinevate veendumustega inimeste eesmärke ja tunne huvi, miks keegi nii arvab.
- Julge jääda rahumeelselt eriarvamusele ja austa teise inimese õigust jääda oma arvamuse juurde.
- Julge öelda, et mõni teema sind ei huvita.
- Austa teise inimese õigust keelduda sind kuulamast.

Kedagi ei või sundida oma arvamusi ja veendumusi muutma

gaühel on õigus jääda oma arvamusele või veendumusele kindlaks, ükskõik kui erinevad need teise inimesega võrreldes ka ei oleks. Vabadus mõelda, uskuda ja arvata oma tõekspidamiste järgi on piiramatult. Põhiseadus kaitseb, et saaksid kartmatult mõelda ja uskuda seda, mida tahad.

Seetõttu on kõigil teistel keelatud sundida sind oma mõtteid, veendumusi ja uskumusi muutma. Naabrinaine Maria ei saa sind ega ükskõikset lapselast seega kuidagi kohustada oma arvamust jumala ja piibli tähtsuse osas muutma või kirikusse minema.

Sama kehtib teiste inimeste suhtes. Kuna sinu naabril, töökaaslasel, lapselapsel ja kõigil ülejäänud inimestel on samuti õigus vabalt mõelda, arvata ja uskuda, ei tohi keegi sundida neid oma arvamusi või veendumusi muutma. Seega ei või lapselaps Mihklit sundida religiooni osas seisukohta võtma. Samuti ei või sina Mariat kuidagi takistada ega keelata kirikusse minemast põhjusel, et sinu veendumused on teistsugused.

Võib juhtuda, et olete Maria ja Mihkliga kolmekesi veendunud ning ühel meelel, et inimestel, taimedel või kividel ei ole mis tahes väge. Sellest hoolimata ei või te jõude ühendada, et panna looduskristallide ja puude tervendavasse mõjusse uskuvaid Liisi ja Marti ümber mõtlema. Samuti ei saa sundida meelt muutma inimest, kes arvab, et abielu peab olema ainult mehe ja naise kooselu või et Maa on lapik.

Sinu arvamused ja veendumused ei tohi sinu võimalusi piirata ega ohustada

Keegi ei tohi teist inimest tema usu või veendumuste pärast diskrimineerida. See tähendab, et inimese veendumused ei tohi olla põhjuseks, miks kedagi teisest halvemini koheldakse, takistatakse või miks kellegi võimalusi piiratakse. Kui diskrimineerimine ei oleks keelatud, peaksid paljud oma veendumustest loobuma näiteks selleks, et teha meelepärast tööd. Nagu enne öeldud, ei tohi aga inimest sundida oma arvamusi või veendumusi muutma.

Olete naabrinaise Mariaga mõlemad suured aiandushuvilised ja kandideerite kohaliku aiandusklubi juhatajaks. See, et sina oled Euroopa Liidu suhtes skeptiline ja Maria on luterlane, ei tohi kuidagi piirata teie võimalusi aiandusklubi juhatajaks kandideerimast. Keegi ei või öelda, et luterlane või euroskeptik ei saa aiandusklubi juhataja olla.

Sinu usulised, poliitilised või muud tõekspidamised ei või saada takistuseks tööle saamisel või selle tegemisel. Luterlane Maria ja vegan Liisi võivad teha mis tahes tööd, ilma et keegi neid nende veendumuste pärast halvemini kohtleks. Nii võivad teiste seas nii arstid, õpetajad, poliitikud kui postiljonid olla erinevate usuliste vaadetega, kuuluda erinevatesse erakondadesse või toituda erinevate põhimõtete järgi.

Samal põhjusel ei tohi osakonnajuhataja või direktor ähvardada sind vallandada, kuna oled teise erakonna liige kui see, millesse kuulub osakonnajuhataja või direktor ise. Samuti ei tohi direktor ega keegi teine sind oma veendumuste pärast teistest erinevalt kohelda. Kui teiste palka tõstetakse, ei tohi sinu oma jätta tõstmata põhjusel, et kuulud teise erakonda, käid teises kirikus või hoopis selle pärast, et sa kirikus ei käi.

Seega on sul õigus olla mis tahes poliitilise või religioosse ühenduse liige või jääda oma muudele veendumustele truuks, ilma et sinu tööelu sellepärast kannataks. Keegi ei tohi sulle tööl piiranguid seada põhjusel, et kandideerid valimistel oma kolleegi või direktori vastu või oled temast erineva erakonna nimekirjas.

Nõuanded, mida teha, kui sind töökohas diskrimineeritakse, leiad lk 23.

Õigus olla nagu sa oled ja tunda end iseendana hästi – kes ja mis sulle päriselt meeldib?

Väljendusvabadust ning selle eelduseks olevat usu-, mõtte- ja veendumusvabadust ei saa olemas olla, kui inimene ei saa olla tema ise. Oma mõtete ja veendumuste tekkimiseks on kõigepealt aga vaja vabadust olla sina ise ning tunda end iseendana. Eestis on eranditult igäühel õigus elule ja õigus võrdsele kohtlemisele, olenemata mis tahes tunnustest.

Tänu sellele saad olla julgelt sina ise. Ei ole tähtis, kui vana või mis soost sa oled, mis on sinu religioosne või poliitiline valik või seksuaalne sättumus. Võrdne kohtlemine tähendab, et Eestis on õigus olla halva kohtlemiseta nii konservatiivil kui liberaalil, nii kristlasel, ateistil kui agnostikul, nii heteroseksuaalsel kui ka homoseksuaalsel inimesel. Nad kõik on ühtmoodi tähtsad ja väärtuslikud.

Kõige lihtsam on elada iseendana. Oma tegeliku identiteedi tunnistamine endale ja teistele ei ole vaid noorte teema. Iseenda leidmine pole seotud vanuse, aastaaja ega aastarvuga. Samuti ei seondu see vaid oma seksuaalse orientatsiooni muutmisega. Sul on õigus olla vaba ja väljendada end selliselt, nagu sulle tundub õige. Olgu see siis seksuaalne või sooline identiteet, vastupidine arvamus lihasööjate, nudistide või lapiku Maa teooriasse uskujatega või hoopis veendumus, et jumalat pole olemas. Ära karda olla sina ise.

Oma (seksuaalse) identiteedi avastamine ükskõik mis eas ei ole tabu

Inimese eneseteadvuse osadeks on kogu aeg olnud muu hulgas ka seksuaalne ja sooline identiteet. Seksuaalne identiteet näitab, millise sugupoole suhtes tunneb inimene tõmmet – keda me armastame, kellega tahame jagada ennast nii füüsiliselt kui ka vaimset. Enamasti tuntakse tõmmet vastassoost inimese vastu ehk ollakse heteroseksuaalne. Väike osa inimestest tunneb seksuaalset tõmmet endaga samast soost inimese vastu.

Sooline identiteet on inimese enda tunnetus oma soost, seega ei saa seda määrata keegi teine. Mis suguelundid meil on või mis andmed on kirjas passis, ei määra meie tunnetust.

Enda seksuaalse ja soolise identiteedi leidmine ja avaldamine võib olla vaevaline. Sellel teel võib tekkida palju küsimusi ja hirme, enesehinnang võib kolinaga kukkuda. Hirm lähedastele haiget teha või saada väljatõugatuks võivad loomulikult takistada enda esitlemist iseendana ning seepärast võidakse elada pikalt kaksikelu. Samas võib olla ka palju rõõmu.

Inimese identiteet koos kõigi oma osadega võib areneda kogu elukaare jooksul ning mingil hetkel tajud midagi, mida ei arvanud endas olevat. Nii võib näiteks ka kuldses eas avastada uuesti enda seksuaalse ja/või soolise identiteedi. Mitmed elukogenud inimesed, kes on selle sammu läbi teinud, on tunnistanud tohutut kergendust, laste ja lastelaste jätkuvat tingimusteta armastust. Mis on ju ka loomulik, sest inimene on ikka seesama – kui ta oli enne armas ja tore, siis on ta seda ju ka edasi sõltumata oma maailmavaatest või orientatsioonist.

Eneseavastamise teekonnal on abiks:

- lugeda vaid teaduspõhist infot;
- vajadusel otsida abi valdkonna ekspertidelt;
- vajadusel suhelda lähedastega, kui olete selleks valmis, ja jagada neile just nii palju infot, kui ise soovite;
- pidada meeles, et ei ole olemas õiget või valet sugu;
- pidada meeles, et ei ole olemas õiget või valet seksuaalset orientatsiooni;
- pidada meeles, et meie ise määratleme enda identiteedi. Seda ei määra teised inimesed, meie suguelundid, pass, varajasem elu, ühiskonna või lähedaste ootused;
- pidada meeles, et vahel aitab meil edasi liikuda see, kui tutvume sarnase looga inimestega, mis võib aidata leida uusi sõpru, mõista paremini ennast ning armuda;
- suhelda oma lähedastega. „Kapist välja tulek” võib olla teie lähedastele kergendav uudis, sest neilegi meeldib näha teid õnnelikuna. Ent see võib olla ka ehmatav. Uus asi tekitab ikka võõristust. Seepärast on oluline mõista, et ka nendel algab oma teekond. Kinnitage neile, et armastate neid endiselt, ning väga tõenäoliselt kuulete samu sõnu ka ise.

Kuidas saab toetada lähedast, sõpra või tuttavat, kes kuldses eas on tulnud „kapist välja”?

- Kinnitage talle, et mõistate, armastate ja tunnustate teda sellisena, nagu ta on, ja tunnete tema üle rõõmu, et ta on oma teekonnal sellesse kohta jõudnud.
- Aidake leida abi, kui ta seda vajab, ja vajadusel otsige ka ise abi.
- Suhelge oma lähedasega regulaarselt, et ta poleks oma teekonnal üks.
- Tundke tema tegemiste vastu huvi.
- Julgustage teda otsima kontakti inimestega, kellega tal on sarnane lugu. See võib aidata tal leida uusi sõpru ning mõista paremini ennast. ●